

Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İsrail-Filistin Çatışması: Devlet Dışı Aktörler ve Meşru Müdafaa

Araştırma Makalesi /Research Article

Yasin Çağlar KAYA¹
Abdullah KAYAR²

ÖZ: İsrail ve Filistin arasında süregelen çatışma, devletlik statüsü, egemenlik, insan hakları, güvenlik ve uluslararası hukuk gibi konuların iç içe geçtiği karmaşık ve uzun yıllardır devam eden bir sorundur. 7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail topraklarına düzenlediği sürpriz saldırı ve ardından İsrail'in Gazze topraklarına yönelik başlattığı operasyon birçok tartışmayı meydana getirmiştir. Bu çalışmada İsrail'in Gazze'ye karşı yürüttüğü silahlı saldırılar Birleşmiş Milletler Şartının (BMŞ)2(4) ve 51. maddelerine odaklanarak eleştirel bir şekilde uluslararası hukuka uygunluğu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için öncelikle Filistin'in devletlik statüsü Montevideo Sözleşmesi kapsamında değerlendirilmiş ve Filistin'in tüm devlet olma şartlarını yerine getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ardından Hamas'ın devlet içindeki rolü incelenmiş Hamas ve Filistin devleti arasında organik bir bağ olmadığı ortaya koyulmuştur. Tüm bu bilgiler ışığında İsrail'in 51. Madde kapsamında meşru müdafaa hakkının olduğu fakat bu hakkın kullanımı sırasında gerçekleştirdiği eylemler dolayısıyla meşru müdafaa hakkının meşruiyeti sorgulanabilir hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meşru müdafaa, kuvvet kullanımı, İsrail-Filistin çatışması

The Israel-Palestine Conflict Under International Law: Non-State Actors And Self-Defense

ABSTRACT: The ongoing conflict between Israel and Palestine is a complex and long-standing problem that intertwines issues such as statehood, sovereignty, human rights, security and international law. The surprise attack by Hamas on Israeli territory on October 7, 2023 and the subsequent operation launched by Israel against Gaza territory have sparked many debates. In this study, Israel's armed attacks against Gaza were critically evaluated for their compliance with international law by focusing on Articles 2(4) and 51 of the United Nations Charter. In order to make this evaluation, first of all, Palestine's statehood status was evaluated within the scope of the Montevideo Convention and it was concluded that Palestine met all the conditions for statehood. Then, Hamas's role within the state was examined and it was revealed that there was no organic connection between Hamas and the Palestinian state. In light of all this information, it has been concluded that Israel has the right to self-defense within the scope of Article 51, but the legitimacy of its right to self-defense has become questionable due to the actions taken during the exercise of this right.

Keywords: Self-Defense, Use of force, Israel-Palestine conflict

Geliş Tarihi / Received: 16/04/2024

Kabul Tarihi / Accepted: 26/08/2024

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, y.caglakaya@ktu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9401-4566>

² Arş. Gör. , Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, abdullahkayar@ktu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0755-3930>

1. Giriş

Uluslararası Hukukta kuvvet kullanımının yasaklanması, daha önce belirli denemeler bulunsa da küresel çapta 1945 yılında Birleşmiş Milletlerin (BM) kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Kuvvet kullanma yasağı BM'nin kurucu anlaşması olan Birleşmiş Milletler Şartı'nın (BMS) 2(4)'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar." Bu kuralın tek istisnası ise aynı anlaşmayla düzenlenen ve devletlere kendilerine yapılan bir saldırı karşısında meşru müdafaa hakkı tanıyan 51. maddedir. Bu maddeye göre bir devlet bir silahlı saldırı karşısında saldırıyı engelleyecek ölçüde kuvvet kullanma hakkına sahiptir. 51. madde saldırıya uğrayan devletlere kendini savunma amaçlı kuvvet kullanma hakkı tanımına rağmen bu hakkın ne şekilde kullanılacağı hakkında detaylı bilgi vermemektedir. Ayrıca hem 2(4) hem de 51. madde sadece devletlerin kuvvet kullanımını yasaklayıp meşru müdafaa hakkı tanımakta, devlet dışı aktörler hakkında bir düzenleme içermemektedir. Devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaa hakkı literatürde hala bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

İsrail ve Filistin arasında süregelen çatışma, devletlik statüsü, egemenlik, insan hakları, güvenlik ve uluslararası hukuk gibi konuların iç içe geçtiği karmaşık ve uzun yıllardır devam eden bir sorundur. 7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail topraklarına düzenlediği sürpriz saldırı ve ardından İsrail'in Gazze topraklarına yönelik başlattığı operasyon, bu sorunda önemli bir dönüm noktası olmuş, her iki tarafın da eylemleri uluslararası toplumda tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hamas'ın 7 Ekim 2023'te gerçekleştirdiği sürpriz saldırıya karşılık olarak İsrail tarafından başlatılan karşı saldırı, çok sayıda sivil kayba ve şehirlerde geniş çaplı yıkıma neden olmuştur. İsrail'in orantısız güç kullanımı, sivil altyapıların hedef alınması ve savaş hukukunun ihlal edilmesi, bu saldırıların meşruiyeti hakkında soru işaretleri oluşturmuş ve söz konusu saldırıların uluslararası hukuk kuralları açısından değerlendirilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada İsrail'in Gazze'ye karşı yürüttüğü silahlı saldırıların uluslararası hukuka uygunluğu değerlendirilecektir.

Uluslararası hukukta meşru müdafaa yalnızca devletlerden gelen saldırılar açısından tanımladığı için bu değerlendirmenin yapılabilmesi adına çalışmanın ilk bölümünde Filistin'in devletlik statüsü tartışılacaktır. İkinci bölümde ise, 7 Ekim saldırılarının faili olan Hamas nasıl tanımlanması gerektiği ve Filistin devleti içerisindeki yeri tarihsel açıdan incelenip analiz edilecektir. Çalışmanın son bölümünde ise İsrail tarafından gerçekleştirilen saldırıların uluslararası hukuka uygunluğu, BMS'nin 2(4) ve 51. maddelerine odaklanarak eleştirel bir şekilde incelenecektir. İsrail'in meşru müdafaa iddiasının geçerliliği ve kapsamı incelenecek, askeri operasyonlar gereklilik ve orantılılık gibi temel ilkeler çerçevesinde değerlendirilecektir.

2. Uluslararası Hukukta Filistin ve Filistin'in Devletlik Statüsü

Uluslararası ilişkilerin ve uluslararası hukukun en önemli yapı taşlarından biri olan devlet, tarihin başlangıcından beri üzerine tartışılan bir konu olmasına karşın, kavramın ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği üzerinde ortak bir karara varılamamıştır. Bu durum özellikle Filistin gibi tanınma sorunu yaşayan, BM üyesi olamayan ve devletlik statüsü tartışmalı olan yapılar için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu kavram karmaşası Filistin gibi tarih boyunca sistematik şekilde başka bir devlet tarafından silahlı saldırı şeklinde gerçekleşen kuvvet kullanımına maruz kalan bir devlet için çok daha büyük sorun teşkil etmektedir.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanımının devletlerarasında ve devlet olmayan yapılara karşı ayrı ayrı ele alınması da Filistin'in devletlik statüsü sorununu bu çalışma için oldukça önemli bir yere oturtmaktadır. Devletlere karşı kuvvet kullanımı en net şekliyle BMŞ'nin VII. bölümünde (Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler) tanımlanmıştır. BMŞ'ye göre başka bir devlete karşı kuvvet yalnızca barışın tehdit edildiği, bozulduğu ya da bir saldırı eylemi olduğu durumlarda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından ya da bir devletin silahlı saldırı karşısında meşru müdafaa hakkı kapsamında kullanılabilir (Birleşmiş Milletler Şartı, 1945). Devlet dışı aktörlere karşı kuvvet kullanımı için ise literatürde ortak bir uzlaşma sağlanamamaktadır. Bu sebeple, bu çalışmada öncelikle Filistin'in devletlik statüsü uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde tartışılacaktır.

2.1. Ulus Devlet

Uluslararası hukukta her ne kadar ulus devlet kavramının tanımı hakkında tartışmalar mevcut olsa da ulus devletler ve ulus devletin tanımlanması konusunda en çok atıf alan legal doküman tartışmasız bir şekilde Devletlerin Hak ve Görevlerine İlişkin Montevideo Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin birinci maddesi bir uluslararası hukuk süjesinin uluslararası hukukta devlet sayılabilmesi için belirli şartlara sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Sözleşmeye göre bu şartlar: "a) kalıcı bir nüfus; b) tanımlanmış bir bölge; c) hükümet ve d) diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesi" şeklinde tanımlanmıştır (Devletlerin Hak ve Görevlerine İlişkin Montevideo Sözleşmesi, 1933) Montevideo Sözleşmesi'ni literatürdeki diğer dokümanlardan daha önemli kılan nokta ise hem hukukçular ve araştırmacılar, hem de devletler tarafından, devletlik statüsüne ilişkin normatif kurallar bütünü olarak görülmesidir (Ryngaert ve Sobrie, 2011: 472). Ayrıca, Montevideo Sözleşmesi'nde devletlik statüsü için geçerli olan kurallar örf ve adet hukuku kuralları olarak kabul edilmektedir (Mendes, 2010: 10)

Ancak, sözleşme her ne kadar normatif olarak bir başlangıç noktası olarak görülse de süreç içerisinde devletlik statüsüne ilişkin farklı kural ve kaidelerin de ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kurallardan ilki bir devletin diğer devletler tarafından tanınmasının, o devletin devletlik statüsüne olan etkisi üzerinedir. Bu nedenle Filistin'in devletlik statüsü tartışılırken Filistin'in diğer devletler tarafından

tanınmasının da üzerinde durulacaktır. Ayrıca bir devletin kuruluşunun buyruk (Jus Cogens) kurallara aykırı olmaması da devletlik statüsü açısından uluslararası hukukta bir diğer kural olarak görülebilir (Caplan, 2005: 55).

Literatürde devletlerin tanınması hakkında birbirine taban tabana zıt iki teori mevcuttur. Bu teorilerden ilki olan kurucu teoriye göre bir devlet Montevideo Sözleşmesi'ndeki tüm kriterleri ayrı ayrı sağlamış olsa da ancak diğer devletler tarafından tanındığı zaman devlet mahiyeti kazanır (Dugard ve Raiç, 2006: 97). Bu teori devletlere bir diğer devletin statüsünü belirleme hakkı tanıdığı için literatürde oldukça tartışmalı bir konu olarak yer almaktadır. Ayrıca bu teorinin eleştirildiği bir diğer konu ise bir yapının devlete dönüşmesi için en az kaç devlet tarafından tanınması gerektiğinin belirli olmamasıdır (Marek, 1968: 132). Oppenheim (1905:108-109) kurucu teoriyi "Devletler Hukuku'nun temeli uygar milletlerin ortak rızasına dayalı olduğu için, devletlik, tek başına uluslar ailesinin üyeliğini içermez. Üye olan devletler, uluslararası hukuku aşamalı olarak örf ve adetler yoluyla geliştiren devletlerdir ya da oluştuklarında halihazırda bulunan üye devletler tarafından tanınan devletlerdir. Henüz üye olmayan fakat olmak isteyen devletler için tanınma zorunludur. Bir ülke yalnızca ve özellikle tanınma yoluyla uluslararası kişilik kazanır" şeklinde açıklamıştır

Diğer bir tanınma teorisi olan açıklayıcı teoriye göre ise devletler kuruldukları andan itibaren devlet mahiyetini kazanırlar, tanınma ise ortada bulunan bir durumun diğer devletler tarafından resmi olarak bildirilmesidir. Devletliği belirleyen esas kriterler, Montevideo Sözleşmesi'nde de geçen kalıcı bir nüfus, tanımlanmış bir bölge, hükümet ve diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesidir (Sloane, 2006: 115). Mériñhac (1905: 328) tanımını "Tanınma aslında mevcut devleti ele alır ve olağan uluslararası ilişkilerin sürdürülebilmesi için gerekli koşulları karşıladığını belirtmekle sınırlıdır. Dolayısıyla devlet tanınmadan önce de vardır, çünkü aksi takdirde tanınma sorunu olmazdı: hiçliği tanımıyoruz" şeklinde açıklamıştır. Günümüzde doktrin ve yargıda açıklayıcı teori, kurucu teoriye oranla baskın bir şekilde kabul görmektedir (Crawford, 2007: 23). Bu nedenle bu çalışmada da Filistin'in devletlik statüsü açıklayıcı teori esas alınarak değerlendirilecektir.

2.2. Filistin'in Devletlik Statüsü

Çalışmanın öncesi kısımlarında bahsedildiği gibi Filistin'in devletlik statüsü literatürde ve uygulamada oldukça tartışmalı bir konudur. Bu tartışmalı statüsü nedeniyle Filistin, BM dahil birçok uluslararası örgüte üye olamamakta ve diğer devletler ile ikili ilişkilerini yürütürken birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu nedenle bu bölümde Montevideo Sözleşmesi'nde belirtilen kriterler çerçevesinde Filistin'in devletlik statüsü belirlenmeye çalışılacaktır.

2.2.1. Kalıcı Bir Nüfus

Nüfus, bir devleti oluşturan en önemli kriterdir. Bir ulus-devlet, ortak özellikleri paylaşan insanların, devletin topraklarında isteyerek ikamet etmesiyle yaratılır. Oxford sözlüğünde nüfus "belirli bir bölgede, şehirde veya ülkede yaşayan tüm

insanlar; orada yaşayan toplam insan sayısı” şeklinde tanımlanmıştır (Oxford Dictionary, t.y.). Benzer bir şekilde TDK tarafından da nüfus “Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı; popülasyon” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, t.y.). Montevideo Sözleşmesi dahil olmak üzere, bu tanımların tamamında, nüfus olarak kabul edilen insanların ilgili bölge toprakları içinde ne kadar süre yaşamış olması gerektiğine dair minimum bir süreden bahsedilmemektedir. Ancak, kalıcı nüfus kriteri için literatürde kabul edilen minimum süre, bu bölgede uzun bir süre (birden fazla nesil) yaşanmış olunmasıdır (Syuib, 2020: 3). Ayrıca bu tanımlamalara ek olarak nüfusun kesin olarak belirlenmesi veya belirli bir sayının üstünde olması gibi koşullar da bulunmamaktadır (Uluslararası Adalet Divanı [UAD], Batı Sahara Davası, 1975, para. 87)³.

İlgili nüfus koşulu açısından Filistin değerlendirildiği zaman, Filistin’in ne günümüzde ne de resmi kuruluş tarihinden itibaren Montevideo Sözleşmesi’ndeki bu kriteri karşılama konusunda herhangi bir problemi bulunmadığı açıkça görülmektedir. Günümüzde Filistin devletinin toplam nüfusu 4.75 milyondur ve bu nüfusunun 2.9 milyonu Batı Şeria’da, kalan 1.85 milyonu ise Gazze bölgesinde yaşamaktadır (UNFPA, 2016). Aynı şekilde kuruluş tarihi olan 1948 yılında ise Filistin’in 1.4 milyon nüfusu bulunmaktadır (Palestinian Central Bureau of Statistics, 2023). Bu nüfus Filistin topraklarında yaşayıp kendini Filistinli olarak tanımlayan insanlardan oluşmaktadır. Ancak şunu belirtmekte yarar vardır ki, şu anda İsrail, işgal edilmiş Filistin topraklarına girişler, çıkışlar ve ikametler üzerinde nihai kontrole sahiptir (Reynolds, 2009: 5). Fakat, Batı Sahara Davası’nda (Para. 87, 89, 92) da belirtildiği üzere devletlerin nüfusları üzerinde kontrollerinde kesintilerin olması devletlerin nüfus kriterini sağlamasına engel teşvik etmemektedir. Ayrıca günümüzde ise 6 milyondan fazla Filistinli, diaspora olarak diğer Arap ülkelerinde yaşamaktadır (Awad, 2023).

2.2.2. Tanımlanmış Bir Bölge

Filistin, İngiliz Manda yönetiminde olduğu dönemin başından itibaren tanımlanmış bir bölgeye sahiptir. İngiliz manda yönetimi döneminde Filistin toprakları Kuzeyde Lübnan, doğuda Suriye ve Ürdün, güneyde Mısır, batıda Akdeniz olarak tanımlanmıştır (Quigley, 2010: 209). 1948 Savaşı sonrasındaki dönemde İsrail’in bu bölgenin belirli bir kısmında ayrı bir devlet kurmasına rağmen Filistin’in bu toprakların çoğunluğu üzerindeki hâkimiyeti devam etmiştir (Kırbaşoğlu ve Hasançebi, 2024: 26).

1948 Savaşı sonrası durum hem BMGK kararlarında hem de 1988 yılında ilan edilen Filistin Bağımsızlık Bildirgesinde Filistin Devleti’nin resmi toprakları olarak tanımlanmıştır. Söz konusu bildirgeye göre Filistin Devleti’nin, BMGK kararları ile uyumlu olarak, başkenti Arap Kudüs’ü olacak şekilde kurulduğu ilan edilmiştir (Palestine National Council, 1988). Söz Konusu BMGK Kararlarına göre İsrail ve

³ Örneğin Tuvalu 10.679 nüfusu ile BM’ye üye, en küçük egemen ulus devletlerden biridir.

Filistin arasındaki sınır 1948 Savaşı sonrasındaki duruma göre belirlenecektir ibaresi yer almaktadır (BMGK Res. 242, 1967; BMGK Res. 338, 1973).

Günümüzde ise İsrail, uluslararası hukuk altında bağlayıcılığı bulunan, söz konusu kararlara aykırı davranarak çok daha büyük bir alanı işgal etmiştir.

Harita 1. İsrail Filistin Sınırının Yıllar İçersindeki Değişimi



Kaynak: Haddad ve Chughtai, 2023.

Ancak Filistin Bağımsızlık Bildirgesi ve Filistin Anayasasında geçen toprakların günümüzde bir kısmının egemenliğinin tartışmalı olması veya işgal altında olması devletliğe engel teşkil eden bir husus değildir (Hobach, Lefeber ve Ribbelink, 2007: 166). Günümüzde birçok devletin toprakları üzerinde egemenlik iddiaları ve tartışma mevcut bulunmakta fakat bu devletlerin devletlik statüsü tartışılmamaktadır (Quigley, 2010: 210; Hobach, Lefeber ve Ribbelink, 2007: 167-168). Ayrıca hem hakemlik mahkemeleri hem de UAD devletlerin sınırlarının kesin olarak belirli olmamasının devletlik statülerine hanel getirmeyeceğini belirtmiştir (Uluslararası Hakemlik Mahkemesi [UHM], Alman Kıtasal Gaz Şirketi v. Polonya Davası, 1929, Para. 14-15; UAD, Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası, 1969, Para. 3).

Filistin devletinin tanımlanmış bir bölgeye sahip olması açısından tartışılmasının en önemli nedeni, Filistin'in günümüzde egemenlik iddia ettiği bölgelerin yanı sıra kontrol ettiği bölgeler üzerinde de tek bir güç olarak otorite kuramamış olmasıdır. Omar Dajani (1997: 84) bu durumu "Filistin'in devletliğine engel olan şey, Filistin hükümetinin henüz, tanımlanmış bir bölge üzerinde bağımsız otorite uygulamamasıdır" sözleri ile ifade etmektedir. Ancak Filistin'in tanımlı bir bölge kriterini kendi toprakları üzerinde otorite sağlayamadığı için karşılamadığı iddiaları UAD, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMK) ve BMGK kararları göz önünde bulundurulduğunda geçerli olmayacaktır. Söz konusu bölgeler üzerinde yeterli otoriteyi kuramamış olmasının ana nedeninin İsrail işgali olması, Filistin'in tanımlı bir bölge kriterini karşılamasını engellemektedir (Syuib, 2020: 4).

2.2.3. Hükümet

Montevideo Sözleşmesi'nin birinci maddesinde geçen hükümet kriteri belirli bir hükümet şeklini gerekli kılmamaktadır. Bir devletin efektif bir hükümeti bulunduğu sürece sözleşmedeki hükümet kriterini karşıladığı kabul edilmektedir. Uluslararası toplum buna uygun olarak teokrasilerden, demokrasilere bir çok farklı hükümet şekline sahip devleti tanımıştır (James, 1994: 54). Ancak bir devletin hükümet kriterini karşıladığı kabul edilebilmesi için etkililik ve yasallık şeklinde iki altı kriteri de karşılaması gerekmektedir. Etkililik kriteri yetkinin fiili kullanımı, yasallık kriteri ise ve yetkiyi kullanma hakkı veya unvanını ifade etmektedir (Crawford, 2007: 44).

Filistin açısından hükümet kriteri incelenecek olursa, Filistin yasal anlamda hem kendi halkı tarafından hem de birçok farklı devlet tarafından tanınan, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) tarafından oluşturulmuş meşru bir hükümete sahiptir. Ancak tanımlı bir bölge kriterinde de bahsedildiği gibi Filistin hükümeti topraklarının büyük bir kısmında yegâne otorite olamamaktadır. Örneğin Filistin Hükümeti Gazze de Hamas ve İsrail nedeniyle, Kudüs ve Batı Şeria'nın bir kısmında ise İsrail nedeniyle otorite sergileyememektedir (Syuib, 2020: 5). FKÖ'nün etkin bir hükümet olarak sayılmasının önündeki en büyük engel ise İsrail ile yapmış olduğu anlaşmalardır. Bu anlaşmalar hasebiyle FKÖ hükümeti topraklarında diğer hükümetlerin uygulayabildiği tüm yetkileri uygulayamamaktadır (Dajani, 1997: 86). Örneğin İsrail hükümeti Oslo II Anlaşmaları'na dayanarak kâğıt üzerinde Batı Şeria'nın %60'ını yönetmektedir ki bu kontrol uygulamada çok daha yüksek düzeydedir (Reynolds, 2009: 7). Bu nedenle Filistin devleti hükümet kriterinin yasallık alt kriterini sağlarken etkililik kriterini sağlayamadığı görülmektedir. Ancak bir hükümetin kendi toprakları üzerinde egemenliğini veya otoritesini sağlayamaması ya da bazı haklarından feragat etmiş (Hekimoğlu, 2004: 31) veya başka devletlerin onayına bırakmış olması devlet olma statüsüne hanel getirmemektedir (Daimi Uluslararası Adalet Divanı, Avusturya-Almanya Gümrük Birliği Davası, 1931). Dolayısıyla, İsrail ve FKÖ arasında yapılan ve yetki devrini içeren anlaşmaların etkinlik kriteri üzerindeki etkisinin, Filistin'in devletlik statüsü önünde engel teşkil ettiğini söylemek uluslararası hukuka çok uygun olmayacaktır.

2.2.4. Diğer Devletlerle İlişkiye Girme Kapasitesi

Filistin diğer devletlerle ilişkiye girme kapasitesi kriteri açısından değerlendirilecek olursa, söz konusu kriterin Filistin tarafından karşılandığı kolaylıkla söylenebilir. Filistin günümüzde dış politikasını, kimi devletlerin aksine, kendi diplomatik ajanları aracılığıyla yürütmektedir. Birçok devletle gerek liderler nezdinde gerekse daha düşük seviyeli diplomatik misyonlar aracılığıyla ilişkilerini sürdürmektedir (Quigley, 2010: 211).

Günümüzde Filistin'in yurtdışında 90 adet büyükelçiliği, elçiliği veya konsoloslugu bulunmaktadır. Filistin devlet sınırları içerisinde ise 44 devletin yabancı

temsilcilikleri bulunmaktadır (Embassy Worldwide, 2023). Bunlara ek olarak Filistin Devleti 1995'ten beri kendi vatandaşlarına Filistin pasaportu tahsis etmiş ve bu pasaportları Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dahil bir çok devlette geçerli olarak kabul etmiştir (Quigley, 2010: 212). Diğer devletlerle ilişkilerinin yanı sıra Filistin birçok uluslararası örgütte de yer almaktadır. Örneğin Filistin Devleti Arap Ligi, İslam İş birliği Örgütü ve UNESCO gibi 15 uluslararası örgütte üye statüsünde bulunmaktadır.

Ancak tartışmaya yer vermemesi açısından her ne kadar Montevideo Sözleşmesi'nde ve günümüzde genel kabul gören olan açıklayıcı teoride yer almasa da kurucu teoride devlet olma şartlarından biri olarak kabul edilen tanıma kriterine de kısaca değinmek yerinde olacaktır.

2.2.5. Tanınma

Çalışmanın önceki kısımlarında bahsedildiği gibi günümüz doktrin ve uygulamasında tanınma devletler için kurucu bir unsur olarak görülmemektedir. Günümüzde Filistin 193 BM üyesi devletin 138'i, yani %72'si tarafından tanınmaktadır. Filistin'i tanımayan devletler incelendiğinde AB ülkeleri, ABD, Kanada gibi batılı ülkeler göze çarpmakla beraber bu ülkelerin birçoğunun Filistin ile resmi olmayan yollarla ilişki kurmuş olduğu da açıkça görülmektedir (Venditti, 2023). Ayrıca Filistin 2012 yılından beri de BM'de üye olmayan gözlemci devlet statüsünde bulunmaktadır. Dolayısıyla, devletlik statüsü için tanıma kriteri bir şart olarak kabul edildiği takdirde bile Filistin'in devlet olma şartlarını yerine getirdiği söylenebilir.

2.2.6. İlgili Kriterler Açısından Filistin'in Devletlik Statüsünün İncelenmesi

Montevideo Sözleşmesi'nin birinci maddesi ve genel uluslararası hukuk kuralları değerlendirildiğinde Filistin'in kalıcı bir nüfus, tanımlanmış bir bölge, hükümet, diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesi ve tanıma şartlarının tamamını sağladığı ve bu nedenle bir devlet olarak kabul edilmesi gerektiğini sonucuna ulaşılabilir.

Filistin'in topraklarının bütününde İsrail işgali ve Hamas ile girişilen güç mücadelesi gerekçesiyle tam ve münhasır bir yetki kullanamaması, günümüzde ve geçmişte birçok devleti, devlet olarak tanımlanmaktan alıkoymadığı gibi Filistin'i de devlet olarak tanımlanmaktan alıkoymaz. Bu nedenle Filistin'i devlet dışı bir aktörden ziyade "başarısız devlet" olarak nitelendirmek, çok daha doğru olacaktır.

Başarısız devlet kavramı ciddi siyasi, ekonomik ve insani krizler yaşayan devletler için kullanılmaktadır ve Afganistan, Liberya, Sierra Leone ve Somali gibi devletler başarısız devlet olarak addedilmektedir. Başarısız devletlerin en önemli göstergesi toprakların bir bölümünde etkin kontrolü sağlayamamasıdır (Bøås ve Jennings, 2005: 387). Bu nedenle siyasi krizler yaşayan ve topraklarında tam kontrol sağlayamayan Filistin'i başarısız devletler kategorisinde değerlendirmek gerekmektedir. FKÖ'nün Filistin'in toprakları üzerindeki etkin kontrolü incelendiği takdirde Batı Şeria'da yeterli bir kontrolden söz etmek mümkünken Gazze'de 2007

yılından itibaren etkin bir kontrolden söz etmek mümkün görünmemektedir. 2007 tarihi itibarıyla Gazze’de etkin kontrol Hamas tarafından sağlanmaktadır. Bu sebeple, 7 Ekim saldırıları ve meşru müdafaa hakkını uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirmeden önce Hamas’ın tarihi ve hukuki statüsü de açıklanması gereken birer olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Hamas’ın Tarihi ve Statüsü

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas tarafından İsrail’e karşı başlatılan ve 1200 kişinin yaşamını yitirdiği saldırılar sonrasında İsrail, BMŞ 51. maddeyi öne sürerek meşru-müdafaa adı altında Filistin’in Gazze topraklarına karşı sivil halkı da içerecek şekilde, tarihte görülmemiş bir operasyon başlatmıştır (Byman, vd., 2023). BMŞ 2(4)’e göre bir örgütün faaliyet gösterdiği devletin, yapılan herhangi bir eylemden sorumlu tutulup ona karşı meşru müdafaa hakkını kullanabilmesi için örgüt ve devlet arasında organik bir bağ bulunmalıdır. Bundan dolayı bu operasyonun uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirilebilmesi için Hamas’ın statüsü ve Filistin Devleti ile ilişkisinin açıklanması gerekmektedir. Bu değerlendirmenin gerçekleştirilebilmesi için Hamas’ın kurulduktan sonra zaman içerisinde yaşadığı dönüşüm ve günümüzde Filistin devleti ile ilişkisi incelenecektir.

Her ne kadar resmi kaynaklarda Hamas’ın kuruluşu 1987 olsa da örgütün kökeni 1940’lı yılların ortalarında Kudüs’te kurulan ve Mısır’daki Müslüman Kardeşlerin bir kolu olan Filistinli Müslüman Kardeşler Örgütü’ne dayanmaktadır. Örgüt Filistin’in İngiliz Mandası altındaki dönemde kurulmuş ve hem İngiliz Mandasına karşı hem de Filistin’de yükselen Siyonizm’e karşı mücadele etmeyi amaçlamıştır (Zariç, 2018: 289). Mısır ve Filistin’deki Müslüman Kardeşler örgütlerinin ana amacı Birinci Dünya Savaşı sonrasında Müslüman Dünyası’nın yaşadığı yıkımı ve yenilgiyi, İslami yaşam tarzı ile toplumun en altından en üst kademesine kadar yenileyip Halifelik makamının yeniden tesis edilmesidir. Bu örgütler tarafından İslam İdeolojisi, Müslüman dünyasının içinde bulunduğu zayıflığı tersine döndürmek için bir panzehir olarak görülmüştür (Hroub, 2012: 233). Filistinli Müslüman Kardeşler, Filistin politik arenasına İngiliz Mandası altındayken girmiş olsa da görünürlük kazanması 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında gerçekleşmiştir. Savaş, her ne kadar Arap tarafının yenilgisiyle sonuçlansa da Kardeşliğin savaş sürecindeki çabası ve Filistin davasına bakışı toplumda olumlu bir algı oluşturmuştur (El-Awaisi, 1998).

1964 yılına gelindiğinde, Arap Ligi tarafından İsrail’e karşı yürütülecek savaşın organize edilmesi ve Filistin’de direnişçiler arasında birliğin sağlanabilmesi amacıyla FKÖ kurulmuş ve örgüt bundan sonra FKÖ çatısı altında eylemlerine devam etmiştir. FKÖ, İsrail’i ortadan kaldırmak isteyen civar Arap devletleri tarafından oldukça desteklenmiştir. Bu nedenle FKÖ, Gazze ve Batı Şeria’yı birleştirip Filistin direnişinin tek sembolü olarak görülmeye başlamıştır. FKÖ ve Filistinli Müslüman Kardeşler örgütlerini ayıran en temel unsur, FKÖ’nün Filistin’in kurtuluşunu seküler bir dünya görüşü çerçevesinde silahlı mücadele ile

sağlamaya çalışmasıyken, Müslüman Kardeşlerin bu kurtuluşu toplumun İslamlaştırılmasında ve bu yönde eğitilmesinde bulmasıdır. Bu nedenle bu iki örgüt hiçbir zaman bir çatı altında buluşmamış ve Müslüman Kardeşler özellikle Gazze’de bir sivil toplum örgütü gibi sosyal refah uygulamalarına ağırlık vermiştir (Roy, 2023: 22).

1967 Savaşı, Filistin-İsrail çatışmasını ve Filistin direnişini kökten değiştirmiştir. Savaş sonucunda İsrail Güvenlik Kuvvetleri, Batı Şeria, Gazze, Sina Çölü ve Golan Tepelerini işgal etmiş, bölgesel ve ülke içi güç dengelerini derinden sarsmıştır. Savaş sonrasında Filistin’deki milliyetçi ve sol görüşlü örgütlerin büyük bir çoğunluğu İsrail’e karşı silahlı mücadeleye girişmiştir. İsrail’in ele geçirdiği Filistin topraklarının zayıflığı ve kırılğan yapısı nedeniyle en oturmuş örgüt olan FKÖ, Filistin direnişinde başat aktör olmuş ve örgütün 1969 yılında liderliğine Yaser Arafat seçilmiştir. Bu oluşuma Kardeşliğin katılmamasının, Hamas ve FKÖ arasındaki çekişmenin başlangıcını oluşturduğu söylenilebilir (Ayhan, 2016: 110).

Filistin’de 1970’ler boyunca milliyetçilik ve sol görüşlü örgütlerin güç kaybetmesi, İslamcılığın toplumda önem kazanması, İran’daki İslam devriminin şaşırtıcı zaferi ve 1979’da Şah’ın devrilmesiyle zirveye ulaşmıştır. İran Devrimi toplumda İslamcılığı yaygınlaştırmıştır ve bu devrimin neticesinde Filistin direnişinde Müslüman Kardeşlerin “silahsız İslam” veya FKÖ’nün “İslamsız silah” çözümlerini Filistin’in kurtuluşunun hem silah hem de İslam’dan geçtiğini savunan üçüncü bir yol türemiştir. Filistinli Müslüman Kardeşlerin içerisinde ayrılan bir grubun kurduğu Filistin’de İslami Cihat Hareketi bu görüşü benimsemiştir. Bu durum toplumda Kardeşliğin yerini sarsmış ve bu yeni örgüt popülerlik kazanmaya başlamıştır. 1980’lerin ortalarında Kardeşlikten Hamas’ın kurucusu Şeyh Ahmet Yasin’inde dâhil olduğu yüksek rütbeli kişilerin tutuklanması, Kardeşliğin de strateji değiştirmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Hroub, 2012: 234).

Filistin direnişi sırasında tüm bu değişiklikler yaşanırken, 1987 yılında başlayan İntifada hareketi Kardeşliğin ihtiyaç duyduğu değişimin başlamasına neden olmuştur. İsrail’in Filistin işgaline karşı ilk direniş Gazze’de başlamış ve ardından bütün Filistin topraklarına yayılmıştır (Nasrallah, 2012: 56). İsrail zulmüne karşı başlayan bu pasif direnişin Filistin direnişi üzerine oldukça önemli etkileri olmuştur. En önemli etkisi ise Hamas ve FKÖ arasında başlattığı meşruiyet çatışmasıdır.

Direnişin başlamasının ardından birkaç gün içinde Filistinli Müslüman Kardeşler örgütü, “Hamas” adını alarak bir politik parti olarak kurumsallaşmıştır. Kuruluşundan bu yana yekpare olarak sürdürdüğü sosyal yardım faaliyetlerinin yanında İsrail’e karşı topyekûn bir direnişe başlamıştır. Bu direnişi ise 1988 yılında yayınladığı Hamas Misakı ile duyurmuştur. Misaka göre Filistin, Siyonist hakimiyetinden temizlenmesi gereken Arap ve Müslümanlara ait bir toprak parçasıdır ve İsrail devleti Filistin’den temizlenip yerine Filistin İslam Devleti kurulmalıdır. Bu bildiri ve İntifada süresince direnişe verdiği destekle Hamas,

İsrail-Filistin sorunundaki en önemli aktörlerden birisi haline gelmiş ve FKÖ ile özellikle Gazze üzerinde meşruiyet yarışına girişmiştir (Ayhan, 2016: 111-113).

Hamas Misakı ile kurulan örgüt bölgede yer alan diğer devlet dışı aktörlerden çok daha karmaşık bir örgütsel yapıya sahiptir. Hamas'ın örgütsel yapısı günümüzdeki şeklini, 1989 yılında Mousa Abu Marzook yönetimi altında neredeyse tüm Hamas yöneticileri İsrail tarafından tutuklandığı zaman almıştır. Bu örgütsel yapı sayesinde örgüt içerisindeki tüm güç grupları (daha ılımlı ve aşırı üyeler, siyasi ve askeri kollar, iç ve dış liderlik) ve fikir ayrılıkları istişare ve fikir birliğine dayalı olarak örgüt içerisinde tutulmuş ve çözülmüştür (Frankel, 2012: 59-61).

Abu Marzook'tan önce Hamas'ın ilk yönetimi Şeyh Ahmed Yasin ve diğer altı kurucu üyeden oluşsa da daha sonra hareket geliştikçe siyasi meseleler, güvenlik, askeri operasyonlar ve medyadan sorumlu liderlik kanatları ve komiteler kurulmuştur. Buna rağmen Hamas FKÖ ile karşılaştırıldığında örgütsel yapı olarak nispeten basit kalmış ve karmaşık bir bürokrasiden yoksundur. Hareketin genel liderliği, üyeleri işgal altındaki toprakların içinde ve dışında yaşayan Şura Konseyi'ne (danışma konseyi) emanet edilmiştir (Abu-Amr, 1993:13).

Şura Konseyi örgütün karar alma mekanizması olarak önemini günümüzde de devam ettirmektedir. Örgütü asıl yönlendiren mekanizma olarak adlandırılabilen konsey, Hamas'ın ana politikasını şekillendiren kurumdur. Konsey üyelerinin seçimleri, yerel meclislere yapılan seçimlerle başlamakta ve bu meclislerden Konseye üye atamalarıyla sonuçlanmaktadır. Konsey işleyişini; sosyal yardımlar, eğitim, medya, din ve kadın gibi özel alanlarda işleyecek komiteler kurarak sağlamaktadır (Hroub, 2006: 118).

Hamas örgütlenmesi; toplumsal, siyasal ve askeri olarak üçe bölünebilir. Toplumsal örgütlenme sosyal yardım alanlarında işleyişini sürdürmekte ve örgütün kuruluşundan ve hatta kardeşliğin başlangıcından beri devam etmektedir (Abu-Amr, 1993: 14). Örgütün siyasal örgütlenmesi 2006 yılına kadar çok gelişmemiş olsa da örgüt Değişim ve Reform Partisi adı altında seçimlere girdikten sonra faaliyet alanını oldukça genişletmiştir (Timur ve Bodur Ün, 2016: 586-587). Hamas'ın askeri yapılanması ise bölgenin çatışmalı durumu düşünüldüğünde toplumsal örgütlenme ile birlikte en etkili olduğu alandır. Hareket, askeri faaliyetlerini özellikle İzzeddin el-Kassam Tugayları ile gerçekleştirmekte ve Filistin siyaseti ve toplumun yönelimine göre eylemlerin sıklığı da değişiklik göstermektedir (Hroub, 2004: 23).

İntifada ile birlikte Filistinli Müslüman Kardeşler örgütü şiddete başvurmeyen dini bir örgütten ana amacı İsrail'e karşı direnmek olan popüler bir örgüte dönüşmüştür. FKÖ'nün iki devletli çözümüne karşı çıkan Hamas, direnişin yalnızca İsrail işgalinin sona ermesiyle duracağı yönünde söylemlerde bulunmuştur (Dehghanpishah, 2010). Bu şartlar altında 1993'e kadar devam eden intifada sonunda Filistin ve İsrail arasında Oslo Görüşmeleri gerçekleşmiştir. Görüşmeler sonucunda imzalanan Oslo Barış Anlaşması ile 1994 yılında FKÖ bünyesinde

Filistin Otoritesi, Gazze ve Batı Şeria'da kurulmuş ve Hamas bu yönetimin dışarısında bırakılmıştır. Anlaşmayı başından itibaren eleştiren Hamas, 1994 yılında bir İsrailinin 24 Filistinliyi öldürdüğü saldırıdan sonra daha da marjinalleşip 2005 yılına kadar sürecek olan canlı bomba eylemlerine başlamıştır (Hroub, 2012: 37-38). Bu durum İsrail'in Hamas'a karşı kanlı operasyonlara girişmesine neden olmuş ve FKÖ barış görüşmelerinin, Hamas ise direnişin en önemli aktörü haline gelmiştir (Ayhan, 2016: 114).

Daha önce 1996 seçimlerini boykot eden Hamas, Oslo Anlaşmasının geçersiz bir hale gelmesi, FKÖ'nün yolsuzluk ile anılması ve Hamas'ın artan popüleritesini siyasi arenaya da yansıtmak istemesi nedenleriyle 2006 seçimlerine katılma kararı almıştır (Hroub, 2012: 239). Bir önceki seçimleri boykot etmeleri nedeniyle seçim öncesinde Hamas'ın oy potansiyeli tam olarak tahayyül edilememiş ve ABD ve İngiltere tarafından seçime girmeleri desteklenmiştir. Hiç beklenmemesine karşın Hamas bu seçimlerden zaferle ayrılmış ve parlamentodaki 132 koltuğun 74'ünü ele geçirmeyi başarmıştır (Zariç, 2018: 289).

Hamas bu seçimlerden iktidar partisi olarak ayrılmış olsa da hem örgütün Filistin'de iktidar partisi olmaya hazır olmaması hem de Filistin'de Batılı devletlerin tek başına iktidar olmuş bir Hamas ile ilişki yürütmeye istekli olmaması nedeniyle hemen hükümet kurmayı başaramamıştır. Batılı devletlerin Filistin'de bir koalisyon hükümeti kurulmasını desteklemesi nedeniyle El-Fetih ve diğer sol partiler ile koalisyon görüşmeleri gerçekleştirmişler ancak ana partilerle koalisyon kurmayı başaramamışlardır. Ardından Hamas kendi destekçileriyle birlikte tek başına bir hükümet kurmuştur (Ayhan, 2016: 117).

Hamas hükümeti Ortadoğu Dörtlüsü (BM, AB, ABD ve Rusya) tarafından ilişkiler kurulmadan önce üç şarta tabi tutulmuştur. Bu şartlar; İsrail'in tanınması, Filistin yönetimi ile İsrail arasındaki gerçekleşen tüm anlaşmaların kabul edilmesi ve terörizmin tamamen durdurulmasıdır. Hamas hükümeti bu şartları reddetmiş ve bunun sonucunda Batılı ve Batılı olmayan devletlerin Hamas ile ilişkileri ya hemen kesilmiş ya da hiç kurulmamıştır (Hroub, 2012: 240).

El-Fetih üyesi Mahmut Abbas'ın başkanlığı altında uluslararası toplum tarafından izolasyona tabi tutulan Hamas hükümeti, devlet üzerinde yeterli otoriteyi sağlayamamış ve Hamas ile El-Fetih arasında özellikle Gazze topraklarında bir iç savaş ihtimali ortaya çıkmıştır. Bu durum nedeniyle birçok devlet iki örgüt arasında arabuluculuk çalışmalarına başlamışsa da iki örgüt arasında uzlaşma Suudi Arabistan'ın katkılarıyla Şubat 2007'de sağlanabilmiştir. Söz konusu görüşmeler neticesinde Mekke Sözleşmesi imzalanmış ve Hamas ve El-Fetih örgütlerinin koalisyonuna dayanan İsmail Haniye'nin Başbakanlığında Filistin Ulusal Birlik Hükümeti kurulmuştur (Morro, 2007: 2-4). Ancak bu hükümet başarılı olamamış ve birkaç ay sonra Gazze'de çatışmalar tekrar başlamıştır. Çatışmaların tekrar başlaması nedeniyle antlaşma feshedilmiş ve Haziran 2007'den itibaren Gazze'nin Hamas kontrolüne girme süreci başlamıştır.

Mekke Antlaşmasının ardından süregelen çatışmalar nedeniyle FKÖ yetkilileri evlerini ve bürolarını Batı Şeria'nın Ramallah şehrine taşımıştır. Aynı gün Hamas sözcüsünün "Halkımıza sesleniyoruz; eski dönem sona erdi ve bir daha dönmeyecek; Gazze'ye adalet ve İslâmî yönetim geldi ve burada kalacak" şeklinde halka seslenmesi gelecekteki Filistin'in bölünmüş durumunun habercisi olmuştur. Bu çatışmaların başlangıcından günümüze kadar Gazze topraklarındaki etkin kontrol Hamas'ın elinde bulunmaya devam etmektedir (Katman, 2018: 141).

Hamas ve El-Fetih arasında uzlaşma çalışmaları Mekke Antlaşması'yla sınırlı kalmamıştır. 2011 yılında da taraflar arasındaki sorunları çözümlenebilmek adına, FKÖ, İslami Cihat, Halk Direnişi Komiteleri ve Hamas'ın katıldığı bir birlik antlaşması imzalanmıştır. 6 Şubat 2012'de ise "Doha Uzlaşma Deklarasyonu" ile Mahmut Abbas'ın başkanlığında bir geçiş hükümeti kurulması hususunda anlaşmaya varılmışsa da bu plan uzun bir süre hayata geçmemiştir (Cankara ve Cankara, 2020: 481-483). Taraflar arasındaki uzlaşma çalışmaları 2 Haziran 2014'te, Rami Hamdallah'ın Başbakanlığında bir birlik hükümeti kurularak tekrar sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu hükümette haleflerinin kaderinden kaçamamış ve öncelikle Mahmut Abbas'ın bakanlar kurulunda Hamas'a danışmadan değişiklikler yapması ve ardından da Hamas'ın hükümette kendi temsilcilerini değiştirmesi, bu uzlaşma hükümetinin de sonunu getirmiştir (Amer, 2016).

Literatürde kimi çalışmalarda ve Hamas kaynaklarında her ne kadar Gazze'de de facto bir Hamas hükümeti bulunduğu bahsedilse de gerek Filistin'in tamamında etkin bir kontrol sağlayamaması gerekse de seçimi kazandığı halde meşru bir hükümet kurup Filistin'in resmi hükümeti olamaması nedeniyle Hamas'ı Filistin hükümeti olarak kabul etmek mümkün görünmemektedir. Hamas, bölgede güç ve nüfus sahibi olması ancak herhangi bir devlete bağlı bir örgüt olmaması neticesinde ancak devlet dışı aktör olarak nitelendirilebilir (Kaya & Kayar, 2022: 39). Örgüt ve Filistin'in resmi hükümeti arasında zaman zaman iç savaşa varan çatışmaların var olması nedeniyle de örgütün Filistin ile organik bağı bulunduğu söz edilemez. Bu sebeple, Hamas tarafından yapılan saldırılar ve İsrail'in meşru müdafaa hakkının mevcudiyeti araştırılırken Hamas, Filistin devletinin ve hükümetinin bir uzantısı olarak değil, Filistin'de faaliyet gösteren bir devlet dışı aktör olarak ele alınacaktır.

4. Devlet Dışı Aktörler Tarafından Gerçekleştirilen Silahlı Saldırıları ve Meşru Müdafaa Hakkı

Filistin'in, 1933 Montevideo Sözleşmesi'nde ortaya koyulan devlet olma şartlarını sağladığı ve BM'ye üye olmamasının devlet olarak kabul edilmesine hâle getirmediğini çalışmanın önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bu sebeple, Filistin devletinden İsrail topraklarına yönelik bir silahlı saldırı BMŞ 2(4) maddesinin açıkça ihlali anlamına gelmekte olup İsrail'e BMŞ'nin 51. maddesi uyarınca meşru müdafaa hakkı tanıdığı söylenebilmektedir. Fakat, BMŞ 2(4)'te kuvvet kullanan tarafın bir devlet olması gerekliliği vurgulanmaktadır ve bilindiği üzere İsrail'e yönelik 7 Ekim saldırıları Filistin toprakları üzerinde faaliyet gösteren ve devlet dışı

bir aktör olarak tanımlanan Hamas tarafından gerçekleştirilmiştir (Aslan, 2023). Bu durum, Hamas tarafından gerçekleştirilen eylemlerin BMŞ 2(4) kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu soruyu cevaplamadan önce öncelikle BMŞ 2(4) maddesini ve kapsamını irdelemek yerinde olacaktır.

4.1. Devlet Dışı Aktörler ve Kuvvet Kullanımı

BMŞ 2(4)'e göre "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar". Ayrıca, BMŞ 2(6)'da BM üyesi olmayan devletlerin de BMŞ 2(4)'de belirtilen kuvvet kullanma yasağına uymak zorunda oldukları belirtilmiştir. Dolayısıyla, kuvvet kullanma yasağı BM üyesi olmayan Filistin gibi devletler nezdinde de bağlayıcıdır. Bu açıdan kuvvet kullanma yasağının bir buyruk kural olduğu da anlaşılmaktadır. Kuvvet kullanma yasağının bağlayıcılığı hakkında herhangi bir soru işareti olmamakla beraber BMŞ 2(4), kuvvet kullanımının ne olduğunu detaylı olarak açıklamamakta ve kuvvet kullanımını yalnızca devletler açısından yasaklamaktadır. Bu tanımın yetersiz kalmasından ötürü, BMK 1974 tarihli ve 3314 numaralı kararıyla kuvvet kullanımını detaylandırmış ve devletlerin yanı sıra, devlet destekli veya devlet adına saldırıda bulunan silahlı grupların, düzensiz orduların ve paralı askerlerin eylemlerinin de kuvvet kullanma olarak kabul edildiğini ve 2(4) uyarınca yasaklandığını belirtmiştir (BMK Res. 3314, 1974).

Dolayısıyla, günümüzde devlet dışı aktörlerin başka devletlere yönelik gerçekleştirdikleri silahlı saldırılar da kuvvet kullanımı olarak kabul edilmektedir. Devletler tarafından gerçekleştirilen silahlı eylemler doğrudan silahlı saldırı olarak adlandırılırken bu tür devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen silahlı eylemler literatürde dolaylı silahlı saldırı olarak adlandırılmaktadır (Ruys ve Verhoeven, 2005: 291). Fakat dolaylı silahlı saldırılar ancak ve ancak doğrudan devlet destekli oldukları takdirde BMŞ 2(4)'ün ihlali olarak kabul edilmekte ve saldırıyı yapan örgütün iltisaklı olduğu devlete bir sorumluluk atfedilebilmektedir. Devlet ve örgüt arasında organik bir bağ bulunmaması durumunda devletler, devlet dışı aktörlerin eylemlerinden sorumlu tutulamamaktadır.

Bu nedenle, silahlı saldırıda bulunan örgütün, konuşlandığı devlet ile arasında doğrudan bir bağ bulunmuyorsa devletin BMŞ 2(4)'ü çiğnediğinden bahsedilemez. Devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırılarda, devletin sorumlu tutulabilmesi için aralarında nasıl bir bağ bulunması gerektiği Uluslararası Adalet Divanı (UAD) tarafından Nikaragua Davası'nda da açıkça ortaya koyulmuştur. Divan'a göre devlet dışı aktör tarafından gerçekleştirilen eylemlerin silahlı saldırı olarak değerlendirilmesi için doğrudan devlet emriyle yapılmış olması gerekmekte (UAD, Nikaragua Davası, 1986, Para. 195), bu tür örgütlere yapılan lojistik ve silah yardımcıları ise silahlı saldırı şeklinde kuvvet kullanımından ziyade kuvvet kullanma tehdidi olarak değerlendirilmektedir (UAD, Nikaragua Davası, 1986,

Para. 195-205). Meşru müdafaa kavramı da doğrudan doğruya silahlı saldırı şeklindeki kuvvet kullanımı ile ilintili olduğundan ötürü devletin saldırıyı gerçekleştiren örgüte yapmış olduğu askeri ve lojistik yardımlar 51. madde kapsamında meşru müdafaa hakkı doğurmayacaktır (Wet, 2019: 93). Divan, Petrol Platformları Davası'nda da silahlı saldırıyı tanımlarken Nikaragua Davası'nda yaptığı tanıımı aynı şekilde kabul etmiştir. (UAD, Petrol Platformu Davası, 2003, Para. 64).

4.2. 51. Madde Kapsamında Meşru Müdafaa Hakkı

Dolayısıyla, bir meşru müdafaa bahsedebilmek için öncelikle silahlı saldırı şeklinde bir kuvvet kullanımı gerekmektedir. Halihazırda, 51. madde “Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez” şeklindeki tanımıyla devletlere silahlı saldırı karşısında bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkı tanımaktadır. 51. madde, meşru müdafaa hakkının herhangi bir silahlı saldırı sonucunda ortaya çıkacağını öngörmekte ve silahlı saldırının bir devlet tarafından yapılması gerektiğine dair bir hüküm içermemektedir. Ancak meşru müdafaa ile silahlı saldırı kavramlarının ayrılmaz doğasından yola çıkıldığında, meşru müdafaa hakkının yalnızca devletlerin veya devlet destekli örgütlerin silahlı saldırı niteliğindeki bir kuvvet kullanımı sonrasında ortaya çıkacağı anlaşılabilmektedir (Ruys ve Verhoeven, 2005: 290).

İsrail'in, Filistin'e yönelik saldırılarına bir bahane olarak sunduğu Hamas'ın 7 Ekim tarihinde gerçekleştirdiği saldırılar incelendiğinde, bu saldırıların Filistin'in resmi hükümeti olan FKÖ ile hiçbir bağlantısının bulunmadığı, dahası, FKÖ ve Hamas arasında Filistin Devleti üzerinde egemen olma rekabeti bulunduğu görülmektedir (Cankara ve Cankara, 2020: 480-481). Böyle bir durumda Hamas'ın eylemlerinin uluslararası hukuk kuralları ve uluslararası mahkeme kararları doğrultusunda Filistin resmi hükümeti olan FKÖ'ye atfedilemeyeceği açıkça görülmektedir. Bir devlet veya devlet destekli örgüt tarafından silahlı saldırı şeklinde kuvvet kullanma gerçekleşmediğinden ötürü, normal şartlar altında İsrail de 51. madde çerçevesinde meşru müdafaa hakkına sahip olamayacaktır (Trapp, 2007: 143).

Ayrıca İsrail, Hamas'ı bir terörist örgüt olarak tanımlayarak İŞİD ile aynı kategoride değerlendirmekte (Govextra, 2023) ancak aynı zamanda, Gazze'ye yönelik yıllardır süregelen saldırılarını da 51. madde kapsamında gerçekleştirdiğini beyan etmektedir (United Nations, 2008). Böyle bir durumda, İsrail'in Hamas'ı bir hükümet ve Filistin'i de bir devlet olarak kabul etmediği durumda 51. madde'ye dayanarak Filistin'e yönelik silahlı saldırılarını meşru müdafaa kapsamında değerlendirmesi uluslararası hukukta kabul edilemez bir durumdur. Meşru müdafaa hakkı yalnızca devlet veya devlet destekli örgütlerden gelecek silahlı saldırı sonucu ortaya çıkmaktadır. Halihazırda İsrail'in bu tutumu Duvar Davası'nda da UAD tarafından da reddedilmiştir. Divan, meşru müdafaa hakkının yalnızca yabancı

devletlere karşı öne sürülebilecek bir hak olduğunu, İsrail'in kendisinin ördüğü duvarın Filistin topraklarında değil İsrail topraklarında olduğunu belirttiği ve bu nedenle İsrail'in eylemlerinin 51. madde çerçevesinde meşru müdafaa olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiştir (UAD, Duvar Davası, 2004, Para. 139).

4.3. Meşru Müdafaa ve “Başarısız veya İsteksiz” Olma Tezi

Uluslararası hukuk ve uluslararası mahkeme kararlarının gösterdiği üzere, Hamas'ın 7 Ekim tarihinde İsrail'e karşı gerçekleştirdiği silahlı saldırının 2(4)'ün ihlali olarak değerlendirilmesi ve bu sebeple İsrail'in 51. madde çerçevesinde meşru müdafaa hakkının varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir. Ancak birçok devlet, her ne kadar uluslararası hukuka uygun olmasa da devletler tarafından desteklenmeyen örgütlerin saldırılarına karşı meşru müdafaa haklarının olduğunu ileri sürmektedir. Bu devletler meşru müdafaa haklarını, bu örgütlere ev sahipliği yapan devletlerin bu tür örgütlere doğrudan destek vermese de ülkelerinde faaliyet göstermelerine izin vermelerini veya bu örgütlerin faaliyetlerini engellemede “başarısız veya isteksiz” oldukları tezine dayandırmaktadır (Ruys & Verhoeven, 2005: 292). Bu bağlamda Portekiz 1969 yılında Senegal'e (New York Times, 1969), İsrail 1968 yılında Lübnan'a (Falk, 1969: 415) ve 1985 yılında Tunus'a (Priat: 1985), Güney Afrika da 1980 ve 1981 yıllarında Angola'ya (Washington, 1984) meşru müdafaa adı altında saldırılar düzenlemiştir. Bahsedilen devletler gerçekleştirdikleri saldırıları her ne kadar uluslararası hukuka uygun olarak meşru müdafaa altında göstermeye çalışmış olsa da bu saldırıların meşruluğu uluslararası toplum tarafından reddedilmiştir ve BMGK tarafından 2(4)'ün ihlali olarak kabul edilip kınanmıştır (BMGK Res. 273, 1969; BMGK Res. 434, 1973; BMGK Res. 475, 1980; BMGK Res. 573, 1985).

Dolayısıyla, devletlerin kendi toprakları üzerinde faaliyet gösteren örgütleri durdurma hususunda başarısız ve isteksiz olması tezi, uluslararası hukukta bu örgütlerin eylemlerinin devletlere atfedilmesini sağlamayacağından ötürü 51. madde kapsamında hedef devlete meşru müdafaa hakkı tanımayacaktır. Ancak BMGK'nin vermiş olduğu bu kararlara rağmen İsrail ve birçok devlet, 11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide'nin ikiz kulelere yaptığı saldırı sonrasında ABD'nin meşru müdafaa gerekçesiyle Afganistan'a gerçekleştirdiği saldırıyı örnek göstererek “başarısız veya isteksiz” olma tezinin meşru müdafaa için geçerli bir neden olduğunu savunmaktadır (Milanovic, 2023).

11 Eylül 2001 tarihinde ikiz kulelere gerçekleştirilen saldırı ilk bakışta gerçekten de İsrail'in Gazze'ye karşı gerçekleştirdiği saldırılara meşruiyet oluşturulmaya çalıştığı “başarısız veya isteksiz” olma teziyle uyumlu gözükmesine rağmen Hamas ve El-Kaide saldırıları arasında büyük farklar mevcut olduğu açıkça görülmektedir. ABD, bir terör örgütü olan El-Kaide tarafından gerçekleştirilen saldırının ardından sorumlu tuttuğu devlet olan Afganistan'a gerçekten de meşru müdafaa altında bir saldırı gerçekleştirmiştir. Fakat El-Kaide ve Afganistan devleti arasındaki ilişki ile Hamas ve Filistin devleti arasındaki ilişki birbirinden tamamen farklıdır. Daha önce de belirtildiği üzere Hamas ve Filistin resmi hükümeti FKÖ arasında bir çatışma

mevcuttur ve FKÖ Hamas'a gerek Gazze genelinde gerekse 7 Ekim saldırıları sırasında en küçük bir destek vermemiştir. Afganistan ise El-Kaide'nin kendi ülkesinde faaliyet göstermesine ve hatta üstler kurmasına izin vermiştir (Myjer ve White, 2002: 7-8; Wet, 2019: 94). Ayrıca, ABD'nin Afganistan'dan El-Kaide lideri Osama Bin Ladin'in kendilerine teslim etme çağrısı da Taliban yönetimi tarafından reddedilmiştir (Schmalenbach, 2002: 189). Dolayısıyla, ABD'nin gerçekleştirdiği meşru müdafaa "başarısız veya isteksiz" olma tezinden ziyade terör örgütü ve devlet arasında doğrudan bir ilişki bulunması ve örgütün saldırılarının devlete atfedilmesinin mümkün olmasından kaynaklanmaktadır.

ABD ve İsrail'in meşru müdafaa bağlamında gerçekleştirdiği saldırıların bir diğer farkı ise ABD'nin eylemlerini BMGK kararları doğrultusunda yapmış olmasıdır. İkiz kulelere yapılan saldırıdan sonraki gün toplanan BMGK 1368(1) numaralı kararıyla Afganistan'ın teröre yardım ve yataklık yaptığı gerekçesiyle uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini söylemiş ve takip eden 1373 numaralı kararıyla Afganistan'a yapılacak müdahaleye izin verdiğini belirtmiştir. Bu kararların ardından ABD, 7 Ekim 2001 tarihinde meşru müdafaa kapsamında Afganistan'a müdahalede bulunacağını BMGK'ye bildirmiştir (Myjer ve White, 2002: 9). Dolayısıyla, El-Kaide'nin 2001 yılında gerçekleştirdiği saldırılarda hem devlet ve örgüt arasında doğrudan organik bir bağlantı vardır hem de yapılacak müdahale BMGK tarafından onanmıştır. İsrail'in, 7 Ekim saldırısı sonrasında meşru müdafaa adı altında gerçekleştirdiği saldırıda ise ne Hamas ve Filistin arasında doğrudan bir bağın olduğundan ne de BMGK tarafından Gazze'ye yapılacak bir müdahalenin onaylanmasından söz edilebilir. Bu sebeplerden ötürü, ABD'nin Afganistan'a müdahalesi ve gördüğü uluslararası destek İsrail'in ABD'nin müdahalesini bahane ederek "başarısız ve isteksiz" olma tezi kapsamında Gazze'ye yaptığı müdahaleyi haklı çıkarmaya yetmeyecektir.

4.4. Devlet Dışı Aktörlere Karşı Meşru Müdafaa Hakkı

Bu açılardan bakıldığında, devletlerin başka devletlerin topraklarında konuşlanan devlet dışı örgütlerin saldırılarına karşı meşru müdafaa hakkının olmadığı sonucu ortaya çıkmakla beraber bir istisna mevcuttur. Daha önce bahsedildiği gibi devletler ülkeleri içinde faaliyet gösteren örgütlere doğrudan destek vermedikleri takdirde bu aktörlerin eylemlerinden sorumlu tutulamazlar, ancak bu durum devletin aktörlerin faaliyet gösterdiği alanlarda etkin kontrole sahip olduğu durumlarda geçerlidir. Burada istisna, devletlerin, aktörlerin faaliyet gösterdiği alanlarda etkin kontrole sahip olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır (Ruys ve Verhoeven, 2005: 308).

Bu noktada, devletin kendi topraklarının bir kısmında etkin kontrolünün bulunmaması ve bu topraklarda etkin kontrolün devlet dışı aktörler tarafından sağlandığı durumda meşru müdafaa söz edilebilir mi sorusu ortaya çıkmaktadır (Kretzmer, 2013; Trapp, 2007). BM tarafından 2001 yılında kabul edilen Uluslararası Haksız Eylemlerden Devletlerin Sorumluluğu'na (UHEDS) göre hükümetin etkin kontrol sağlamadığı veya bulunmadığı bölgelerde etkin kontrolü

elinde bulunduran aktörlerin davranışları devlet davranışı olarak kabul edilecektir maddesi yer almaktadır (UHEDS, 2001, madde 9). Bu açıdan bakıldığında takdirde, Gazze’de etkin kontrolün Filistin hükümeti olan FKÖ’de değil Hamas’ta olduğu ve dolayısıyla UHEDS 9. madde’si kapsamında Hamas’ın eylemlerinin bir devlet eylemi olarak kabul edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Hamas’ın 7 Ekim tarihinde gerçekleştirdiği saldırıların bir örgüt değil de devlet tarafından yapıldığı kabul edildiği durumda 2(4)’ün ihlalden ve İsrail’in meşru müdafaa hakkından söz edilebilir.

Fakat bu noktada ortaya çıkan problem meşru müdafaa hakkı olan bir devletin bu hakkını saldırıda bulunan örgüte karşı mı yoksa saldırının atfedildiği devlete karşı mı kullanılıp kullanılmayacağıdır. Bu noktada 51. madde’nin meşru müdafaa hakkı bulunan devlet tarafından gerçekleştirilecek saldırıları kısıtlamadığı ve bu nedenle, meşru müdafaa bulunan devletin bu hakkını hem örgüte hem de eylemin atfedildiği devlete karşı gerçekleştirilebileceği sonucu çıkarılabilmektedir. Fakat, günümüzde devletle organik bağı bulunmayan devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırılara karşı yapılacak meşru müdafaa, devlet dışı aktörün efektif kontrol sağladığı bölgeyle kısıtlı kalmalıdır görüşü hakimdir. Dolayısıyla, İsrail’in meşru müdafaa hakkı Filistin Devleti’ne karşı değil, Hamas’ın etkin kontrol sağladığı Gazze üzerinde ve Hamas’a karşı mevcuttur. Ayrıca, meşru müdafaa kavramını yalnızca 51. madde ekseninde yorumlamak yeterli olmamaktadır (Kretzmer, 2013: 238; Trapp, 2007: 146). 51. madde yalnızca hangi durumlarda devletlerin meşru müdafaa hakkının bulunduğu bahsederken meşru müdafaa’nın kolektif ve bireysel harici ne şekilde yapılacağı ile ilgili hiçbir bilgi içermemektedir. Ayrıca Nikaragua ve Nükleer Silahlar Davaları’nda da belirtildiği gibi meşru müdafaa hakkı yalnızca 51. madde ile ortaya çıkan bir kavram değil örf ve adet hukukunda halihazırda mevcut olan; gereklilik ve orantılılık şartlarıyla düzenlenmiş bir haktır (UAD, Nikaragua Davası, 1986, Para. 237; UAD, Nükleer Silahlar Davası, 1996, Para. 41). Bunun yanı sıra, meşru müdafaa sebebiyle kuvvet kullanan devletler savaş hukuku (Jus in Bello) kurallarına da uymak zorundadırlar (UAD, Nükleer Silahlar Davası, 1996, Para. 42). Dolayısıyla, İsrail’in gerçekleştirdiği saldırıların meşruiyetini belirlemek için bu saldırıları gereklilik ve orantılılık ekseninde değerlendirmek gerekmektedir.

4.5. Meşru Müdafaa’nın Ana Unsurları: Gereklilik ve Orantılılık

Gereklilik, meşru müdafaa gerçekleştiren devletin herhangi bir kuvvet kullanmasının veya ne kadar kuvvet kullanmasının gerekli olduğunu ifade ederken, orantılılık ise meşru müdafaa gerçekleştiren devletin saldırgan devletin eylemlerini sonlandırmak için kullanacağı gücün, saldıran devletin kullandığı güç ile orantılı olmasını ifade etmektedir (Shaw, 2008: 827-828). Dolayısıyla, meşru müdafaa gerçekleştiren devletin kullanabileceği kuvvetin miktarı, saldırının gücüne bağlı olarak değişecektir. Gereklilik şartının sağlanabilmesi için saldırıların savunma amacıyla silahlı saldırı şeklinde bir kuvvet kullanımı olmaksızın durdurulamaması gerekmektedir. Bu açıdan İsrail’in meşru müdafaa gerekçesiyle Hamas’a yönelik

gerçekleştirdiği saldırıların gereklilik şartını taşıdığı söylenebilir. Hamas'ın saldırılarının boyutu ve kapsamı göz önünde bulundurulduğunda İsrail'in meşru müdafaa gerçekleştirmediği durumda saldırıların durmayacağı ve saldırıların durması için savunma amaçlı bir saldırı yapılmasının gerekliliği açıkça görülmektedir. Bu nedenle, meşru müdafaanın temel gereksinimlerinden biri olan gereklilik şartının ortaya çıktığı söylenebilir.

Orantılılık ise gereklilikten farklı olarak meşru müdafaa için bir ön şart değildir. Meşru müdafaa gerçekleştirilirken yapılan saldırıya orantılı olarak veya yapılan saldırıyı durdurmaya yetecek kadar kuvvet kullanımını ifade etmektedir (Gray, 2018: 159; Kretzmer, 2013: 260-261; van Steenberghe, 2011: 184). Diğer bir deyişle, orantılılık şartı meşru müdafaa gerekçesiyle yapılacak saldırıların kapsamını ve boyutunu belirtmektedir. Dolayısıyla, meşru müdafaanın orantılılık şartına uyup uymadığını anlamak için tarafların yaptıkları saldırıların boyutunu ve amacını incelemek gerekmektedir. 7 Ekim tarihinde Hamas'ın silahlı kanadı olan İzzeddin el-Kassam tugayları tarafından gerçekleştirilen saldırılara kaç kişinin katıldığı bilinmemekle birlikte, İsrail'in güney kentlerine beş bin civarında roket atıldığı, planör ve basit hava araçlarıyla çıkarma yapıldığı, İsrail polis ve askerlerinin rehin alınıp Gazze'ye getirildiği ve bir festivale baskın yapıldığı bilinmektedir (Aslan, 2023). Bu saldırılar sırasında içlerinde sivillerinde bulunduğu 1200 kişi hayatını kaybetmiş ve 240 kişi Hamas tarafından rehin alınmıştır (Ragad, vd., 2023). Hamas'ın gerçekleştirdiği saldırılarda amacının saldırı yapılan bölgeyi işgal etmekten ziyade, Filistin topraklarının İsrail tarafından ilhakına sessiz kalınmayacağını ve Filistin direnişinin hala çok güçlü bir şekilde var olduğunu göstermek olduğu söylenebilir (Telci, 2023). Saldırıları gerçekleştikten sonra Hamas güçlerinin Gazze'ye geri çekilmesi, bu saldırıların işgal motivasyonu ile yapıldığının açık bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Hamas'ın bu saldırılarına İsrail, Gazze'ye 18 bin ton bomba atarak karşılık vermiştir (TRT Haber, 2023a). Bu bombalamalarda 22.722 kişinin hayatını kaybetmiş 58.166 kişi de yaralanmıştır (İHA, 2023). Ayrıca, içlerinde 85 hükümet binasının, 242 okulun, 110 caminin, 3 kilisenin ve bir hastanenin (TRT Haber, 2023b) bulunduğu 85 bin bina da doğrudan bombaların hedefi olmuştur (Canik, 2023). Ayrıca, BM Mülteciler Yüksek Komiseri Filippo Grandi, İsrail'in saldırıları sonucu Gazze'de 1,9 milyon kişinin yerinden edildiği belirtmiştir (Al Jazeera, 2023). İsrail'in gerçekleştirdiği saldırıların kapsamına bakıldığı zaman Hamas tarafından gerçekleştirilen saldırının ne kapsamına ne de amacına orantılı bir kuvvet kullanmadığı ortaya çıkmaktadır.

UAD, hem Petrol Platformları Davası (2003, Para. 76) hem de Nikaragua Davası'nda (1986, Para. 176) orantılılık ilkesine göre, saldırıda bulunan devletin yalnızca kendisine yöneltilen saldırıyı durduracak ve püskürtecek kadar kuvvet kullanma hakkına sahip olduğunu, gereğinden fazla gücün kullanılmasının meşru müdafaa çerçevesinde değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. İsrail'in gerçekleştirdiği eylemler UAD'ın vermiş olduğu kararlar ekseninde

değerlendirildiğinde meşru müdafaa kapsamını aştığı açıkça görülmektedir. Bunun yanı sıra, İsrail saldırılarının Hamas militanları ve sivil halk arasında hiçbir ayırım yapmadığı, meşru müdafaa hakkının savaş hukuku kuralları tarafından düzenlendiği de göz önünde bulundurulduğu taktirde, bu saldırıların savaş suçu kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Halihazırda, İsrail'in orantısız saldırıları sebebiyle Güney Afrika tarafından İsrail'in Gazze'de soykırım yaptığına yönelik UAD nezdinde bir dava da açılmıştır (Özkan, 2024). Divan'ın, 26 Ocak 2024 tarihli kararında, 7 Ekim 2023'teki saldırının ardından İsrail tarafından gerçekleştirilen askeri operasyonun çok sayıda ölüm ve yaralanmanın yanı sıra evlerin kitlesel olarak tahrip edilmesiyle sonuçlandığını, nüfusun büyük çoğunluğunun zarar gördüğünü ve sivil altyapının büyük bir tahribata uğradığını belirtmiştir (UAD, Gazze Şeridinde Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Uygulanması Davası, 2024a, Para. 24). Divan, 24 Mayıs 2024 tarihli kararında, İsrail'in gerçekleştirdiği eylemlerin Soykırım Sözleşmesine aykırılık teşkil ettiğini belirlemiş ve 13'e karşı 2 oyla, İsrail'in Gazze üzerinde yürüttüğü askeri operasyonlarını derhal sonlandırılmasını, İsrail'in Gazze'ye yönelik insanı yardımlara hiçbir şekilde müdahale etmemesini, Soykırım iddialarını araştırmak üzere Birleşmiş Milletlerin yetkili organları tarafından görevlendirilen herhangi bir soruşturma komisyonunun, bilgi toplama misyonunun veya diğer soruşturma organının Gazze Şeridi'ne engelsiz erişimini sağlamak için etkili önlemler almasını emretmiştir (UAD, Gazze Şeridinde Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Uygulanması Davası, 2024b, Para. 57). Belirtilen nedenler ve Divan'ın vermiş olduğu kararlar çerçevesinde, İsrail'in saldırıları orantılık ekseninde değerlendirildiğinde İsrail'in meşru müdafaa hakkının meşruluğu sorgulanır hale gelmektedir.

4.6. Filistin ve Hamas'ın Meşru Müdafaa Hakkı

Çalışmada şu ana kadar olan kısmında İsrail'in meşru müdafaa hakkı olup olmadığı sorgulanmıştır. Literatüre bakıldığında İsrail'in meşru müdafaa hakkını sorgulayan birçok çalışma (Gross, 2002; Murphy, 2005; Pirim, 2019; Singil, 2021; Taşdemir, 2006; Wedgwood, 2005; Yücel, 2018) olduğu görülürken Filistin'in meşru müdafaa hakkını sorgulayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat, daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere Filistin'in 1933 Montevideo Sözleşmesi'nde belirtilen kriterleri sağladığını ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bir devlet olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda Filistin Devleti'nin de İsrail saldırıları ve işgaline meşru müdafaa hakkının varlığı sorgulanmalıdır.

Harita 1 incelendiği taktirde İsrail'in kurulduğu tarih olan 1948'den beri Filistin topraklarının büyük çoğunluğunu işgal ettiği görülmektedir. İsrail ise ele geçirdiği Filistin toprakları üzerinde kendini işgalci olarak görmemekte, bu toprakların tarihi olarak İsrail'e ait olduğunu ortaya atmaktadır (Kırbaşoğlu ve Hasançebi, 2024: 26; Obel, 2023). Bu noktada işgal ve işgalci kavramlarının tam olarak neyi belirttiğinden kısaca bahsetmek gerekmektedir. İşgal kavramı ilk olarak 1907

Lahey Sözleşmeleri 42. maddesinde “ülke, fiili olarak düşman ordusunun otoritesi altına geçtiğinde işgal edilmiş olarak addedilir” ifadesiyle tanımlanmıştır. Dolayısıyla, bir işgalden söz edebilmek için bir devletin başka bir devletin toprağı üzerinde etkin kontrolü sağlaması, istila edilen devletin söz konusu toprak üzerindeki etkin kontrolünü yitirmesi ve bunun istila edilen devletin rızası dışında olması gerekmektedir (Albayrak, 2020: 447). İsrail’in 1948, 1956, 1967 ve 1973 savaşları sonrasında (Kırbaşoğlu ve Hasançebi, 2024: 26; Özer, 2023: 589) Filistin toprakları üzerinde gerçekleştirdiği eylemlerin Lahey’de belirtilen şartları sağladığı ve İsrail’in tek taraflı söylemlerinden bağımsız olarak işgal olarak kabul edilmesi gerektiği açıktır (Kaya & Aras, 2023). Ayrıca hem BMGK (Res. 242, 1967; Res. 298, 1971; Res. 478, 1980; Res. 2334, 2016) hem de BM Genel Kurulu’nun (Res. 2253, 1967, Res. 2546, 1969; Res. 2628, 1970) vermiş olduğu kararlarda İsrail’i işgalci bir devlet olarak nitelendirmiş hem de Filistin topraklarının işgal altında olduğunu kabul etmiştir. İşgal yoluyla toprak kazanımı ise 2(4)’ün ihlali olarak değerlendirileceği gibi BM tarafından 1970 tarihinde oybirliğiyle kabul edilen Dostça İlişkiler Bildirgesi’nde de yasadışı olarak kabul edilmiştir (Dostça İlişkiler Bildirgesi, 1970). Bu nedenle İsrail’in eylemlerinin doğrudan 2(4)’ü ihlal ettiği ve Filistin’in meşru müdafaa hakkı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada, devlet olma şartlarını sağlayan Filistin’in meşru müdafaa hakkının var olduğunu söylemek gerekmektedir.

Fakat, meşru müdafaa hakkı yalnızca devletlere verilmiş bir haktır. Hamas ise devlet dışı bir aktör olarak kabul edildiği için normal şartlar altında meşru müdafaa hakkına sahip değildir. Literatürde meşru müdafaa hakkının sadece devletlere verilen bir hak olduğu, insan topluluklarının ve devlet dışı aktörlerin dolayısıyla Hamas’ın bağımsızlık hareketlerinin meşru müdafaa kapsamına giremeyeceği görüşü hakimdir (Taşdemir, 2006: 70). Her ne kadar Hamas’ın yaptığı eylemler, Gazze üzerindeki etkin kontrolü sebebiyle bir devlet eylemi olarak kabul edilse de ne literatürde ne de uygulamada devlet dışı aktörlerin meşru müdafaa hakkına sahip olduğuna dair bir bulgu bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Hamas’ın eylemlerinin uluslararası hukuk açısından meşru müdafaa olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

5. Sonuç

Sonuç olarak, bu kapsamlı analiz İsrail-Hamas çatışmasını çevreleyen karmaşık hukuki boyutları incelemektedir. Filistin’in devletlik statüsü, Hamas’ın Filistin devleti içerisindeki yeri ve İsrail’in verdiği karşılık arasındaki karmaşık etkileşime odaklanan bu çalışma, söz konusu saldırıların uluslararası hukuk açısından çok yönlü doğasını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Çatışmanın uluslararası hukuk boyutunun değerlendirilebilmesi adına öncelikle Filistin’in devletlik statüsü tartışılmış ve BM üyesi olmamasına rağmen 1933 Montevideo Sözleşmesi’nde belirtilen devlet olma kriterlerini karşıladığı belirlenmiştir. Ayrıca, Filistin devleti içinde faaliyet gösteren Hamas’ın statüsü incelenmiş ve örgütün ortaya çıkışı, gelişimi ve süreç içerisindeki değişen eylemleri

değerlendirilip devlet dışı bir aktör olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla İsrail'in meşru müdafaa hakkı, devlet dışı bir aktör tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırı açısından değerlendirilmiştir.

Devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırılar normal şartlar altında saldırıya uğrayan devlete meşru müdafaa hakkı tanımamaktadır. Yalnızca devlet dışı aktörlerin faaliyet gösterdikleri devlet ile organik bir bağlarının bulunması durumunda yaptıkları silahlı saldırıların BMŞ 2(4)'ün ihlali olarak değerlendirilmekte ve saldırılan devlete meşru müdafaa hakkı tanımamaktadır. Bu durumun tek istisnası devletin, örgütün faaliyet gösterdiği bölgede etkin kontrolünün bulunmamasıdır. 7 Ekim 2023 saldırılarını gerçekleştiren Hamas'ın Gazze'de etkin kontrolü elinde bulundurduğu göz önüne alındığında, gerçekleştirdikleri silahlı saldırının bu istisna muhtevasında olup saldırılan devlete meşru müdafaa hakkı tanıdığı söylenebilir.

Bu şartlar altında İsrail her ne kadar 51. madde kapsamında meşru müdafaa hakkına sahip olsa da 51. madde de yalnızca hangi durumlarda devletlerin meşru müdafaa hakkına sahip olduğundan bahsedilirken, meşru müdafaa'nın ne şekilde yapılacağı örf ve adet hukuku kurallarınca gereklilik ve orantılılık ilkeleri çerçevesinde düzenlenmektedir. İsrail'in saldırıları gereklilik ilkesi açısından meşru olsa da orantılılık ilkesi açısından ele alındığı zaman meşruiyetini kaybetmektedir.

İsrail'in meşru müdafaa hakkının varlığı sorgulanırken aynı zamanda kurulduğu tarihten itibaren sistematik bir şekilde İsrail tarafından kuvvet kullanımına ve işgale maruz kalan Filistin'in uluslararası hukuk kuralları ve BMŞ çerçevesinde meşru müdafaa hakkı olduğu da belirlenmiştir. Ayrıca, Hamas'ın Gazze'de etkin kontrole sahip olmasından ötürü gerçekleştirdiği silahlı saldırının bir devlet eylemi olarak kabul edilmesi, Hamas'a İsrail'e karşı bir meşru müdafaa hakkı vermemektedir.

Kaynakça

Abu-Amr, Z. (1993). Hamas: A Historical and Political Background. *Journal of Palestine Studies*, 22(4), 5–19.

Al Jazeera (2023). UN: Gaza 'Catastrophe' Threatens to Raise Record Global Displacement. <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/13/un-refugee-chief-says-gaza-war-leading-to-catastrophic-displacement> (Erişim: 07.01.2024).

Albayrak, G. (2020). Uluslararası İnsancıl Hukukta İşgale İlişkin Hukuki Meseleler. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(2), 445-471.

Amer, A. A. (2016). What's Behind Hamas' Latest Cabinet Reshuffle in Gaza?. <https://www.al-monitor.com/originals/2016/10/gaza-hamas-reshuffle-ministers-consensus-government.html> (Erişim: 03.01.2024).

Aslan, M. (2023). 3 Soruda - Hamas'ın 7 Ekim Saldırıları. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/3-soruda-hamasin-7-ekim-saldirilari/3010445> (Erişim: 28.12.2023).

Awad, O. (2023). Brief Report on the Population of Palestine at the End of 2021. <https://arabcenterdc.org/resource/brief-report-on-the-population-of-palestine-at-the-end-of-2021/> (Erişim: 19.12.2023).

Ayhan, V. (2016). Hamas: Filistin Direnişinde Politik İslam. *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 191-136.

Birleşmiş Milletler Şartı, 26 Temmuz, 1945, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-7> (Erişim: 05.01.2024).

BMGK Res. 2334 (2016). The Situation in the Middle East, Including the Palestinian Question. S/RES/2334, <http://unscr.com/en/resolutions/2334> (Erişim: 06.01.2024).

BMGK Res. 242 (1967). The Situation in the Middle East. S/RES/242, <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/ip-s-res-242.php> (Erişim: 06.01.2024).

BMGK Res. 242 (1974). Definition of Aggression. S/RES/242, <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/ip-s-res-242.php> (Erişim: 06.01.2024).

BMGK Res. 273 (1969), Complaints by Senegal. S/RES/273, <https://www.refworld.org/docid/3b00f28310.html> (Erişim: 06.01.2024).

BMGK Res. 298 (1971). Middle East. S/RES/298, <http://unscr.com/en/resolutions/298> (Erişim: 07.01.2024).

BMGK Res. 338 (1973), Ceasefire in the Middle East. S/RES/338, <https://daccess-ods.un.org/tmp/4578911.36407852.html> (Erişim: 07.01.2024).

BMGK Res. 338 (1973). Ceasefire in the Middle East. S/RES/338, <https://daccess-ods.un.org/tmp/4578911.36407852.html> (Erişim: 07.01.2024).

BMGK Res. 434 (1973), Israel-Lebanon. S/RES/434, <http://unscr.com/en/resolutions/434> (Erişim: 07.01.2024).

BMGK Res. 475 (1980), Angola-South Africa. S/RES/475, <http://unscr.com/en/resolutions/475> (Erişim: 07.01.2024).

BMGK Res. 478 (1980). Territories Occupied by Israel. S/RES/478, <http://unscr.com/en/resolutions/478> (Erişim: 26.12.2023).

BMGK Res. 573 (1985), Israel-Tunisia. S/RES/573, <http://unscr.com/en/resolutions/573> (Erişim: 26.12.2023).

BMK Res. 2253 (1967). Measures Taken by Israel to Change the Status of the City of Jerusalem. A/RES/2253, <https://daccess-ods.un.org/tmp/195593.573153019.html> (Erişim: 26.12.2023).

BMK Res. 2546 (1969). Respect for and Implementation of Human Right on Occupied Territories. A/RES/2546, <https://daccess-ods.un.org/tmp/5727747.67875671.html> (Erişim: 27.12.2023).

BMK Res. 2628 (1970). The Situation in Middle East. A/RES/2628, <https://undocs.org/en/a/res/2628%20%28XXV%29> (Erişim: 27.12.2023).

BMK Res. 3314 (1974). Definition of Aggression. A/RES/3314, [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314\(XXIX\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314(XXIX))

BMK Res. 3314 (1974). Definition of Aggression. A/RES/3314, [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314\(XXIX\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314(XXIX)) (Erişim: 26.12.2023).

Bøås, M. ve Jennings, M. K. (2005). Insecurity and Development: The Rhetoric of the Failed State. *The European Journal of Development Research*, 17(3), 385-395.

Byman, D., McCabe, R., Palmer, A., ve Doxsee, C. (2023). Hamas's October 7 Attack: Visualizing the Data. <https://www.csis.org/analysis/hamass-october-7-attack-visualizing-data> (Erişim: 22.12.2023).

Canik, M. E. (2023). İsrail'in Saldırılarında Gazze'de 35 Bin Konut Tamamen Yıkıldı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-saldirilarinda-gazgede-35-bin-konut-tamamen-yikildi/3042132> (Erişim: 06.01.2024).

Cankara, Ö. P. ve Cankara, Y. (2020). 2000'lerde Filistin'de Meşru Temsilcilik Tartışmaları: Hamas ile El-Fetih Arasındaki Rekabet. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 469-503.

Caplan, R. (2005). *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*. Cambridge: Cambridge University Press.

Crawford, J. (2007). *The Creation of States in International Law*. Oxford: Oxford University Press.

Daimi Uluslararası Adalet Divanı (1931). Avusturya-Almanya Gümrük Birliği Davası, Fransa, Çekoslovakya ve İtalya v. Almanya ve Avusturya. 41/1, https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_AB/AB_41/04_Regime_douanier_Ordonnance_19310720.pdf (Erişim: 22.12.2023).

Dajani, O. (1997). Stalled Between Seasons: The International Legal Status of Palestine during the Interim Period. *Denver Journal of International Law & Policy*, 26(1), 27-92.

Dehghanpisheh, B. (2010), Hamas Sticks to the Hard Line. <https://www.newsweek.com/hamas-sticks-hard-line-74193> (Erişim: 13.12.2023).

Devletlerin Hak ve Görevlerine İlişkin Montevideo Sözleşmesi, 26 Aralık, 1933, <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.html> (Erişim: 24.11.2023).

Devletlerin Hak ve Görevlerine İlişkin Montevideo Sözleşmesi, 26 Aralık, 1933, <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.html> (Erişim: 05.12.2023).

Dostça İlişkiler Bildirgesi, 24 Kasım, 1970, [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV)) (Erişim: 12.12.2023).

Dugard, J. ve Raiç, D. (2006). *The Role of Recognition in the Law and Practice of Secession*. Editör: Marcelo Kohen, Cambridge: Cambridge University Press.

Falk, R. (1969). The Beirut Raid and the International Law of Retaliation. *American Journal of International Law*, 63(3), 415-443.

Frankel, R. D. (2012). Keeping Hamas and Hezbollah Out of a War with Iran. *The Washington Quarterly*, 35(4), 53-65.

Govextra (2023). Who is Hamas, <https://govextra.gov.il/mda/october-7-massacre/october-7-massacre/who-is-hamas/> (Erişim: 02.01.2024).

Gray, C. (2018). *International Law and the Use of Force*. Oxford: Oxford University Press.

Gross, E. (2002). Self-defense against Terrorism—What Does it Mean? The Israeli Perspective. *Journal of Military Ethics*, 1(2), 91-108.

Haddad, M. ve Chughtai, A. (2023). Israel-Palestine Conflict: A Brief History in Maps and Charts. <https://www.aljazeera.com/news/2023/11/27/palestine-and-israel-brief-history-maps-and-charts> (Erişim: 20.12.2023).

Hekimoğlu, M. M. (2004). Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'na Göre Egemenlik. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 17(51), 27-46.

Hobach, N., Lefeber, R. ve Ribbelink, O. (2007). *Handboek Internationaal Recht*. Den Haag: Asser Press.

Hroub, K. (2004), Hamas after Shaykh Yasin and Rantisi. *Journal of Palestine Studies*, 33(4), 21-38.

Hroub, K. (2006). *Hamas: A Beginner's Guide*. London: Pluto Press.

Hroub, K. (2012). *Hamas*. Editör: Joel Peters ve David Newman, London: Routledge.

İHA (2023). Gazze'de Can Kaybı 22 Bin 722'ye Yükseldi. <https://www.ihha.com.tr/haber-gazgede-can-kaybi-22-bin-722ye-yukseldi-1185396> (Erişim: 06.01.2024).

James, A. (1994). Claims to Statehood in International Law by Nii Lante Wallace-Bruce New York. *The Journal of Modern African Studies*, 32(4), 719-740.

Katman, F. (2018). 2006 Seçimleriyle Hamas'ın Filistin İçinde Değişen Konumu (2006-2010). *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14(28), 127-156.

Kaya, Y. Ç. ve Aras, F. Ç. (2023). İsrail'in Kudüs Politikasının Birleşmiş Milletler Kararları Ekseninde Değerlendirilmesi. Beyşehir Selçuklu International Conference on Humanity and Social Sciences, Konya, Türkiye, 27-29 Ekim 2023, 443-448.

Kaya, Y. Ç. ve Kayar, A. (2023). *Use of Force Against YPG/PYD in Syria*. Editör: Asiye Şimşek Ademi, İstanbul: Efe Academy Publishing.

Kırbaşoğlu, F. ve Hasançebi, M. (2024). Ekonomik Faydacılığın Bir Örneği Olarak Türkiye-İsrail İlişkileri. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(1), 4-28.

Kretzmer, D. (2013). The Inherent Right to Self-Defence and Proportionality in Jus Ad Bellum. *European Journal of International Law*, 24(1), 235-282.

Marek, K. (1968). *Identity and Continuity of States in Public International Law*. Geneva: Librairie Droz.

Mendes, E. (2010). Statehood and Palestine for the Purposes of Article 12(3) of the ICC Statute. University of Ottawa, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/D3C77FA6-9DEE-45B1-ACC0-B41706B-B41E5/281876/OTPErrolMendesNewSTATEHOODANDPALESTINEFOR THE PURPOS.pdf> (Erişim: 09.11.2023).

Mérignhac, A. (1905). *Traité de Droit Public International*. Michigan: F. Pinchon et Durand-Auzias, administrateurs.

Milanovic, M. (2023). Does Israel Have the Right to Defend Itself?. <https://www.ejiltalk.org/does-israel-have-the-right-to-defend-itself/> (Erişim: 27.12.2023).

Morro, P. (2007). International Reaction to the Palestinian Unity Government. Defense Technical Information Center, <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA468092> (Erişim: 28.11.2023).

Muhammad, E. ve al-Fattah A. (1998). *The Muslim Brothers and the Palestine Question 1928-1947*. London: I.B. Tauris.

Murphy, D. S. (2005). Self-Defense and the Israeli Wall Advisory Opinion: An Ipse Dixit from the ICJ?. *American Journal of International Law*, 99(1), 62-76.

Myjer, E. ve White, D. N. (2002). The Twin Towers Attack: An Unlimited Right to Self-Defence?. *Journal of Conflict & Security Law*, 7(1), 5-17.

Nasrallah, R. (2012). *The First and Second Palestinian Intifadas*. Editör: Joel Peters ve David Newman. London: Routledge.

New York Times (1969). Portugal Censured in U.N. Over Senegal. <https://www.nytimes.com/1969/12/10/archives/portugal-censured-in-un-over-senegal.html> (Erişim: 20.12.2023).

Obel, A. (2023). Netanyahu Pans ‘Despicable’ UN Vote, Says Jews Cannot be Occupiers in their Own Land. <https://www.timesofisrael.com/netanyahu-pans-despicable-un-vote-says-jews-cannot-be-occupiers-in-their-own-land/> (Erişim: 05.01.2024).

Oppenheim, L. (1905). *International Law: A Treatise, Vol. I*. London: Lognmans, Green and Co.

Oxford Dictionary (t.y.). Population Noun—Definition, Pictures, Pronunciation and Usage Notes. Oxford Dictionary, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/population> (Erişim: 18.11.2023).

Özer, Ç. (2023). Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu. *Küllüye, Özel Sayı*, 582-605.

Özkan, Y. (2024). İsrail, Güney Afrika'nın Lahey'de açtığı ‘soykırım’ davasında savunmasını tamamladı: 'Gazze'de sivilleri korumak için operasyon yapıyoruz'. <https://www.bbc.com/turkce/articles/ckr88lgn3eko> (Erişim: 16.01.2024).

Palestine National Council (1988). Declaration of State of Palestine. <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-178680/> (Erişim: 16.12.2023).

Palestinian Central Bureau of Statistics (2023). Special Statistical Bulletin on the 65th Anniversary of the Palestinian Nakba. https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_nakba65E.pdf (Erişim: 02.12.2023).

Pirim, C. Z. (2019). Devletlere Atfedilemeyen Silahlı Saldırlara Karşı Meşru Müdafaa: Uluslararası Hukukta Sınır Ötesi Operasyonun Hukuki Zeminini. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 40(1), 245-303.

Prial, F. (1985). Israeli Planes Attack P.L.O. in Tunis, Killing at Least 30. <https://www.nytimes.com/1985/10/02/world/israeli-planes-attack-plo-in-tunis-killing-at-least-30-raid-legitimate-us-says.html> (Erişim: 20.12.2023).

Quigley, J. (2010). *The Statehood of Palestine: International Law in the Middle East Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ragad, A., Irvine-Brown R., Garman, B., Sedd, S. (2023). Hamas 7 Ekim'deki İsrail Saldırılarına Nasıl ve Hangi Gruplarla Birlikte Hazırlandı?. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjlpd1ljk6ko> (Erişim: 22.12.2023).

Reynolds, J. (2009). Sovereignty, Colonialism and the “State” of Palestine Under International Law. SSRN Scholarly Paper 1682636, <https://doi.org/10.2139/ssrn.1682636> (Erişim: 26.11.2023).

Roy, S. (2023). *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*. Princeton: Princeton University Press.

Ruys, T. ve Verhoeven, S. (2005). *Attacks by Private Actors and the Right of Self-Defence*. *Journal of Conflict & Security Law*, 10(3), 289-320.

Ryngaert, C. ve Sobrie, S. (2011). Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the Wake of Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia. *Leiden Journal of International Law*, 24(2), 467-490.

Schmalenbach, K. (2002). The Right of Self-Defence and the “War on Terrorism” One Year after September 11. *German Law Journal*, 3(9), 189-194.

Shaw, N. M. (2008). *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

Singil, N. (2021). Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkına Yeni Bir Yaklaşım: İsteksiz veya Aciz Devlet Doktrini. *Selcuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(3), 2387-2414.

Sloane, R. (2006). The Changing Face of Recognition in International Law: A Case Study of Tibet. *Emory International Law Review*, 16(1), 107-188.

Syuib, M. (2020). Palestine in International Law Perspective. *Jurnal Justisia: Jurnal Ilmu Hukum Perundang-undangan dan Pranata Sosial*, 1(1), 50-58.

Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: USAK Books.

Telci, İ. N. (2023). 7 Ekim Saldırıları ve Hamas-İsrail Çatışmasının Anatomisi. *Ortadoğu Analiz*, 14(130), 8-11.

Timur, K. ve Bodur Ün, M. (2016). Kolektif Siyasal Şiddet ve İslami Toplumsal Hareket Analizi: Hamas Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(2), 565-597.

Tomuschat, C. (2010). Human Rights and International Humanitarian Law. *European Journal of International Law*, 21(1), 15-23.

Trapp, K. (2007). Back to Basics: Necessity, Proportionality, and the Right of Self-Defence Against Non-State Terrorist Actors. *International & Comparative Law Quarterly*, 56(1), 141-156.

TRT Haber (2023a). Gazze Hükümeti: Gazze’ye 18 Bin Ton Bomba Atıldı, Bu Hiroşima’ya Atılanın Bir Buçuk Katı. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/gazze-hukumeti-gazzeye-18-bin-ton-bomba-atildi-bu-hirosimaya-atilanin-bir-bucuk-kati-808419.html> (Erişim: 04.01.2024).

TRT Haber (2023b). Şifa Hastanesi'ne Gece Baskını. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/sifa-hastanesine-gece-baskini-812872.html> (Erişim: 06.01.2024).

Türk Dil Kurumu Sözlükleri (t.y.). Nüfus Ne Demek TDK Sözlük Anlamı. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=nufus> (Erişim: 18.11.2023).

UAD (1969). Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası, Almanya v. Danimarka ve Hollanda. 327/51-52, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim: 11.01.2023).

UAD (1975). Batı Sahara Davası, Fas v. Moritanya. 414/61, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/61/061-19751016-ADV-01-00-EN.pdf> (Erişim: 19.11.2023).

UAD (1986). Nikaragua Davası, Nikaragua v. ABD. 520/70, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim: 09.12.2023).

UAD (1996). Nükleer Silahlar Davası, 679/95, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf> (Erişim: 21.01.2024).

UAD (2003). Petrol Platformu Davası, İran v. ABD. 876/90, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/90/090-20031106-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim: 17.12.2023).

UAD (2004). Duvar Davası, 883/131, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf> (Erişim: 04.11.2023).

UAD (2024a). Gazze Şeridinde Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Uygulanması Davası. Güney Afrika v. İsrail. 192/1, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf> (Erişim 09.07.2024).

UAD (2024b). Gazze Şeridinde Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Uygulanması Davası. Güney Afrika v. İsrail. 192/3, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240524-ord-01-00-en.pdf> (Erişim 09.07.2024).

Uluslararası Hakemlik Mahkemesi (1929). Alman Kıtasal Gaz Şirketi v. Polonya Davası, Almanya v. Polonya. 18/19, https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_18/60_Usine_de_Chorzow_Indemnites_Ordonnance_19290525.pdf (Erişim: 20.12.2023).

Uluslararası Haksız Eylemlerden Devletlerin Sorumluluğu (2001), Kasım, 2001, <https://www.refworld.org/docid/3ddb8f804.html> (Erişim: 19.11.2023).

UNFPA (2016). Population Matters. <https://palestine.unfpa.org/en/population-matters-0> (Erişim: 06.12.2023).

United Nations (2008). Conflict Must End Once and for All, Secretary-General Says During Emergency Security Council Meeting On Escalating Situation In Gaza, Southern Israel. UN Press. <https://press.un.org/en/2008/sc9560.doc.htm> (Erişim: 30.12.2023).

Van Steenberghe, R. (2011). Self-Defence in Response to Attacks by Non-State Actors in the Light of Recent State Practice: A Step Forward?. *Leiden Journal of International Law*, 23(1), 183-208.

Venditti, B. (2023). Mapped: Recognition of Palestine by Country. <https://www.visualcapitalist.com/recognition-of-palestine-map/> (Erişim: 11.12.2023).

Washington, S. (1984). South Africa Obstructs Angola's Search for Peace. *The Black Scholar*, 15(6), 23-32.

Wedgwood, R. (2005). The ICJ Advisory Opinion on the Israeli Security Fence and the Limits of Self-Defense. *American Journal of International Law*, 99(1), 52-61.

Wet, E. (2019). The Invocation of the Right to Self-Defence in Response to Armed Attacks Conducted by Armed Groups: Implications for Attribution. *Leiden Journal of International Law*, 32(1), 91-110.

Yücel, Ö. (2018). Filistin'de İsrail'in İnsan Hakları İhlalleri ve Türkiye. *Ortadoğu Etütleri*, 10(1), 40-61.

Zariç, S. (2018). Filistin'in Özgürlük Mücadelesinde Hareket'ül Mukavemet-ül İslamiyye. *The Journal of Academic Social Sciences*, 84(1), 286-295.